

Silje Andresen og Markus Roos Breines

Fagskoler i en brytningstid

Muligheter og begrensninger ved nettbaserte utdanningstilbud

Fagskoler i en brytningstid. Muligheter og begrensninger ved nettbaserte utdanningstilbud

Denne rapporten undersøker muligheter og begrensninger ved nettbasert fagskoleutdanning. Den viser hvordan kombinasjonen av nettundervisning og enkelte fysiske samlinger gir studenter fleksibilitet til å kombinere utdanning med jobb og familieliv, uavhengig av geografisk plassering. Gjennom kvalitative intervjuer belyses sentrale forutsetninger for at nettbasert fagskoleutdanning skal lykkes, som bruken av fysiske samlinger for sosialt samhold og praktisk læring samt variert og engasjerende nettundervisning. Rapporten fremhever også store forskjeller i arbeidsgiverstøtte mellom ulike fagretninger, noe som påvirker studentenes muligheter. Nettbasert fagskoleutdanning kan bidra til å møte kompetanseutfordringene i norsk arbeidsliv, men sektorspesifikke ulikheter kan begrense effekten av disse mulighetene.

Innhold

Forord	2
Sammendrag	3
1 Innledning	4
1.1 Bakgrunn.....	6
1.2 Gangen i rapporten.....	7
2 Datagrunnlag	8
3 Nettbasert fagskoleutdanning i et livsperspektiv	9
4 Nettbasert fagskoleutdanning i et undervisningsperspektiv	13
4.1 Nettundervisning	13
4.2 Samlingenes rolle.....	16
4.3 Kompetanse til å undervise på nett	20
4.4 Frafall og kvalitet	22
4.5 Oppsummering	23
5 Nettbasert fagskoleutdanning i et arbeidslivsperspektiv	25
6 Avslutning	29
Referanser	32

Forord

I denne rapporten undersøker vi muligheter og begrensninger ved nettbasert fagskoleundervisning. Prosjektet er finansiert av LOs forskning- og utviklingsmidler, og vi vil takke for muligheten til å gjennomføre dette arbeidet. Arvid Ellingsen har vært kontaktperson hos LO og har bidratt med verdifulle kommentarer og innsikt gjennom prosjektet.

Vi ønsker å rette en stor takk til våre informanter, som generøst har delt sin tid og sine erfaringer, og gitt oss verdifulle innblikk i utfordringene og mulighetene knyttet til nettbasert fagskoleutdanning. Vi vil også takke Torgeir Nyen, som har kvalitetssikret rapporten og kommet med konstruktive tilbakemeldinger.

Silje Andresen (prosjektleder)

Desember 2024

Sammendrag

I denne rapporten undersøker vi muligheter og begrensninger ved nettbasert fagskoleutdanning, og vi retter oppmerksomheten mot hvordan bruk av nettundervisning kan tilrettelegge for mer fleksibel kompetanseutvikling. Gjennom kvalitative intervjuer med rektorer, lærere, rådgivere, arbeidsgivere og studenter har vi analysert hvordan nettundervisning bidrar til å gjøre utdanning tilgjengelig for studenter, hva som kreves for å lykkes med nettundervisning, og hvordan arbeidsgivere vurderer og støtter nettbasert fagskoleutdanning.

Funnene viser at nettbaserte fagskoleutdanninger gir økt tilgjengelighet til utdanning, særlig for studenter som bor langt fra undervisningssteder, har familieforpliktelser eller er i jobb. Kombinasjonen av nettundervisning og regelmessige fysiske samlinger fremheves som en nøkkelfaktor for å oppnå et godt læringsmiljø. De fysiske samlingene gir mulighet for praktiske øvelser, sosialt samhold og relasjonsbygging mellom studenter og lærere, noe som mange opplever at er vanskelig å oppnå digitalt. Samtidig stiller nettundervisning større krav til både lærernes pedagogiske tilnærming og studentenes selvstendighet.

Rapporten avdekker også betydelige forskjeller i arbeidsgivernes tilrettelegging for nettbasert fagskoleutdanning, avhengig av fagretning. Studenter i tekniske fag mottar ofte mer omfattende støtte, som økonomisk dekning av kursmateriell og reisekostnader, og permisjon med lønn for å delta på samlinger. For studenter i helsefag er støtten mindre omfattende, og mange opplever at de må dekke kostnader selv eller ta fri uten lønn for å følge undervisningen. Dette gjenspeiler eksisterende strukturelle forskjeller mellom offentlig og privat sektor.

Avslutningsvis viser rapporten at nettbasert fagskoleutdanning har potensial til å redusere geografiske barrierer og tilby fleksible utdanningsløsninger som møter behovene i et arbeidsliv i rask endring. Samtidig understrekes viktigheten av jevnlig fysiske samlinger og mer ensartede støtteordninger fra arbeidsgivere for å sikre at utdanningen gir like muligheter til alle studenter, uavhengig av fagfelt og sektor.

1 Innledning

I denne rapporten undersøker vi hvilke muligheter og begrensninger som ligger i nettbasert utdanning ved fagskoler. Høyere yrkesfaglig utdanning ved fagskoler er en sentral del av det norske utdanningssystemet. Fagskolene tilbyr yrkesrettet og praktisk opplæring på et høyere nivå enn videregående skole, men ved siden av det tradisjonelle universitetssystemet.

Med spesialiserte utdanningsprogrammer innenfor områder som helse- og oppvekstfag, teknologi, industri, bygg- og anlegg, maritime fag og kreative studier, har fagskolene som mål å gi studentene kompetanse som er direkte anvendbar i arbeidslivet. Utdanningene legger vekt på praktisk opplæring og prosjektbasert læring, ofte i tett samarbeid med relevante bransjer for å sikre at innholdet er oppdatert og arbeidslivsrelevant. Opptakskravene inkluderer normalt fullført videregående opplæring, men realkompetanse kan også gi adgang, noe som gjør fagskoler attraktive for voksne som vil omskole seg eller bygge videre på eksisterende ferdigheter.

Fagskolene spiller en stadig mer sentral rolle i utdanningssystemet ved å tilby videreutdanningsmuligheter for faglærte, noe som også bidrar til å øke yrkesfagernes attraktivitet som karrierevei. NHOs kompetansebarometer viser at det norske arbeidslivet har et stort behov for arbeidskraft med yrkeskompetanse (Rørstad et al., 2023), og fagskolene spiller en vesentlig rolle i flere viktige sektorer i arbeidsmarkedet (Aspøy et al., 2022).

Videre har fagskoler en særskilt evne til å reagere raskt på endrede behov, særlig når utdanningstilbud utvikles i tett samarbeid med lokale bedrifter for å sikre tilgangen på fagarbeidere, og vekst i denne sektoren har bred politisk støtte (Kompetansebehovsutvalget, 2022). Regjeringen har de siste årene økt sin satsing på fagskolene, og LO har understreket behovet for en videre opptrapping av fagskoletilbudene fremover (se f.eks. Tinnlund, 2023).

Fagskolene er definert som en del av «høyere yrkesfaglig utdanning» (Fagskoleloven, 2018), og deres tilbud av nettbaserte utdanninger har økt betraktelig. Samtidig, til tross for en økende mengde forskningslitteratur om høyere yrkesfaglig utdanning (se f.eks. HK-dir, 2022; Høst et al., 2019), har bruken av nettundervisning fått relativt lite oppmerksomhet. Det er nødvendig å bygge et kunnskapsgrunnlag om nettbasert fagskoleutdanning for å sikre at overgangen kan øke tilgangen til fagskoletilbud uten at det fører til redusert kvalitet i utdanningene.

NOKUT bidrar til å sikre og utvikle utdanningskvaliteten på fagskoler, også når det gjelder nettundervisning. Høy utdanningskvalitet er viktig for å sikre at de ulike formene for fagskoleutdanning er relevante for arbeidslivet. I tillegg pågår det et omfattende arbeid med å sikre at norske fagskoleutdanninger er anerkjente og relevante både nasjonalt og internasjonalt. Dette innebærer blant annet en diskusjon om å tilpasse det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket slik at det reflekterer kompetansen og læringsutbyttet som

fagskolene gir, på linje med internasjonale standarder. Målet er å styrke fagskolenes posisjon i utdanningssystemet (Follestad & Hvidsten 2024; Furholt & Amundsen, 2023).

I denne rapporten undersøker vi mulighetene og begrensningene ved bruken av nettbasert utdanning i tekniske fag og helsefag¹, siden disse fagene har flest studenter på fagskolene. Vi har sett på «fulle» fagskoleutdanninger som er poenggivende. Det er stor etterspørsel etter økt kompetanse innen tekniske fag i arbeidsmarkedet (HK-dir 2023). Samtidig viser undersøkelser at fagskoleutdanning i helsefag sjelden gir vesentlig endrede arbeidsoppgaver eller høyere lønn (Kompetansebehovsutvalget, 2022), noe som gjør en sammenligning av disse fagene spesielt relevant. Vi vil også se på hvilke faktorer studenter og lærere mener at påvirker gjennomføringen av studiene.

Hensikten er å utvikle en dypere forståelse av hvordan nettbaserte fagskoleutdanninger kan utformes, hvordan lærere og studenter vurderer disse studiene, og hva arbeidsgivere tenker om denne typen utdanning. Rapporten gir ny innsikt i mulighetene og begrensningene ved å undervise gjennom nettundervisning, og hvordan læringsfellesskap kan etableres og opprettholdes i slike undervisningsopplegg for å redusere frafall blant geografisk spredte studenter. Vi har utformet tre problemstillinger som dekker ulike perspektiver på nettbasert utdanning:

1. Hvordan gjør nettbasert fagskoleutdanning det mulig å studere for folk som bor i ulike deler av landet?
2. Hva skal til for å lykkes med nettundervisning?
3. Hvordan tilrettelegger arbeidsgivere for nettbasert fagskoleutdanning?

Begrepet utdanning på nett refererer i denne rapporten både til helheten av utdanninger som tilbys hovedsakelig som nettbaserte utdanninger, og spesifikt til den delen av undervisningen som faktisk foregår på nett. For å unngå forvirring, vil vi bruke begrepet nettbasert utdanning om hele utdanningsløpet, og nettundervisning om selve undervisningen som skjer digitalt. Disse definisjonene vil bli brukt konsekvent gjennom rapporten.

Nettbasert utdanning gir muligheter for voksne til å ta videre utdanning, samtidig som de kan være i jobb og fortsette å bo der de har etablert seg. Denne tilgjengeligheten og fleksibiliteten er en stor fordel for mange. Begrensningene knyttet til nettundervisning kan være relatert til undervisningens karakter. All undervisning består av teoretiske, praktiske og sosiale komponenter. Mens det teoretiske innholdet sannsynligvis kan formidles effektivt via nett, er det mer utfordrende å ivareta de praktiske og sosiale aspektene når undervisningen hovedsakelig foregår gjennom skjermbaserte løsninger. Dette kan gjøre det vanskeligere å oppnå samme nivå av praktisk opplæring og sosial interaksjon som i stedsbasert undervisning.

Samtidig har tilbudet av slik undervisning økt, særlig i tiden rundt koronapandemien, og antallet studenter som tar nettbasert utdanning via fagskoler er i sterk vekst. Dette tilsier at nettundervisning har blitt mer akseptert blant studenter, men kanskje også blant de

¹ I denne rapporten bruker vi begrepet helsefag, siden vi har konsentrert oss om fagskoleutdanninger laget for ansatte innen helsesektoren. Disse fagene kan for eksempel tilhøre helse- og oppvekstfag, helse- og velferdsfag eller helse-, sosial- og idrettsfag. Det varierer mellom fagskoler og institusjoner hvordan dette omtales.

som skal ansette personer med slik utdanning eller skal videreutdanne egne ansatte. Fordelen med å kunne ta utdanningen delvis nettbasert er at det i stor grad letter gjennomføringen for voksne studenter. Nettbasert utdanning gir dermed større fleksibilitet og tilgjengelighet. I det følgende skal vi se nærmere på de ulike mulighetene og begrensningene ved nettbasert fagskoleutdanning.

1.1 Bakgrunn

Det har vært en betydelig økning i tilbud av nettbasert utdanning, spesielt i forbindelse med koronapandemien. 2022 var det første året hvor et flertall (55,9 %) av søkere til fagskoler ønsket å studere på nett-/samlingsbaserte studier. Fagskoler bruk av nettbasert utdanning har økt de siste årene, og ved opptaket i 2022 ble 266 av 437 studier tilbudt på nett (HK-dir, 2022a).

Fagskoler har vært desentraliserte i den forstand at det finnes studiesentre en lang rekke steder (Kunnskapsdepartementet, 2021), og mange fagskoler har tilbudt utdanning via fjernundervisning gjennom tilsendt materiale og helgemøter. I løpet av de siste årene har det vært et markant skifte fra samlingsbasert til nettbasert utdanning, og studenttallene har gått opp ved å øke tilgjengeligheten til fagskoleutdanning. Antallet studenter ved fagskoler har mer enn doblet seg fra rundt 15 000 i 2017 til nesten 33 000 i 2024 (HK-dir, 2024). Studentene er fordelt på 61 fagskoler som dekker en lang rekke fagområder (HK-dir, 2022a).

Tekniske fag er fortsatt det fagområdet med flest studenter, fulgt av helse- og velferdsfag samt økonomi og administrasjon. Antallet studenter innen tekniske fag og helse- og velferdsfag fortsetter å øke, mens vi ser en nedgang i antallet studenter innen økonomi og administrasjon etter noen år med sterk vekst. Dette til tross for at det har vært en betydelig utvidelse av utdanningstilbudet innen dette fagområdet (HK-dir, 2022a).

Det er en politisk målsetning at fagskoleutdanningen skal «bli mer attraktiv for studenter og arbeidsgivere» (Meld. St. 9, 2016, s. 97), og nettbasert fagskoleutdanning er et viktig tilbud for dem som ikke bor nærme utdanningsinstitusjoner. Personer som bor på landet og tettsteder har hatt begrensede utdanningsmuligheter, ettersom de ofte er avhengige av å flytte til større byer for å ta utdanning.

De siste årene har det vært akademisk oppmerksomhet rundt viktigheten av «immobilitet», altså hva som får folk til å bli boende der de er (Schewel, 2019; Schewel & Fransen, 2022). Økningen i nettbaserte utdanningsløp har bidratt til å forbedre tilgangen til utdanning, og i forskning på internasjonal fjernundervisning har det blitt argumentert for viktigheten av «immobilitetsinfrastrukturer» (Breines et al., 2019). Dette konseptet viser til hva som må ligge til rette for å gjøre det mulig for studenter å ta utdanning uten å flytte på seg. Disse omstendighetene bidrar til kompetanseheving, ettersom det skaper muligheter for studenter som ellers ikke ville ha vært i stand til å ta utdanning (Korseberg et al., 2022).

Fagskoleutdanninger på nett har større frafall enn stedsbaserte tilbud (HK-dir 2022b). Det finnes lite kunnskap om årsakene til dette. Nettutdanning på fagskoler innebærer en praktisk-teoretisk utdanningsform som i noen fag vektlegger ferdigheter. Det kan medføre noen utfordringer med å undervise på nett sammenlignet med mer teoretisk

orienterte utdanninger, både når det gjelder organisering og pedagogikk. Noen av fagskolene bruker fysiske samlinger som et supplement til nettundervisningen.

1.2 Gangen i rapporten

Videre presenterer vi en oversikt over metoden som er brukt for å gi innsikt i datagrunnlaget for rapporten. Deretter kommer det tre analysekapitler. I det første kapitlet ser vi på hvordan nettbasert fagskoleutdanning kan forstås i et livsperspektiv. Det andre kapitlet inneholder en gjennomgang av hva som skal til for at nettundervisning skal fungere, og vi ser på hvordan den utføres i kombinasjon med fysiske samlinger. I det tredje og siste analysekapitlet undersøker vi hvordan nettbasert fagskoleutdanning vurderes i et arbeidsperspektiv, altså hvordan denne kompetansen brukes i arbeidslivet og hvordan arbeidsgivere forholder seg til den. Til slutt diskuterer vi mulighetene og begrensningene ved nettbasert fagskoleutdanning.

2 Datagrunnlag

Datagrunnlaget for rapporten er kvalitative intervjuer med til sammen 23 rektorer, avdelingsledere, lærere, studenter og arbeidsgivere. De kvalitative intervjuene gir mulighet til å få en dypere forståelse av individuelle erfaringer og perspektiver. Videre gir kvalitative metoder rom for å fange opp nyanser og hvordan erfaringene varierer mellom ulike aktører, fagfelt, steder og andre forhold. Dette er spesielt relevant når vi ser på både mulighetene og begrensningene ved denne utdanningsformen. Gjennom intervjuer kan vi fange opp individuelle erfaringer som kan belyse hva som fungerer bra, hva som kan forbedres og hvilke hindringer som må overvinnes.

Vi har rekruttert informantene gjennom to fagskoler (én informant er fra en tredje fagskole). For å komme i kontakt med aktuelle informanter, startet vi med å kontakte rektorene på de to skolene. Vi valgte skoler som tilbyr tekniske fag og/eller helse- og velferdsfag som (delvis) nettbasert utdanning. Vi rekrutterte bedriftene gjennom skolene for å sikre at bedriftene har erfaringer med studenter som er i ferd med eller gjennomfører fagskoleutdanning. Intervjuene med rektorene og lærerne ble i hovedsak gjort ved at vi reiste til områdene der fagskolene lå og møtte informantene. Vi utførte intervjuene med studenter og arbeidsgivere over telefon eller Teams. Nedenfor er en tabell med oversikt over intervjuene:

Informanter
To rektorer
Én rådgiver
Tre avdelingsledere (to fra helsefag og én fra tekniske fag)
Sju lærere (fem fra helsefag og to fra tekniske fag)
Sju studenter (fem fra helsefag og to fra tekniske fag)
Tre arbeidsgivere (to fra helsefag og én fra tekniske fag)

Vi stilte alle informantene spørsmål om deres erfaringer med fagskolen, hva som var viktig for å undervise godt på nett, hvordan man skapte et læringsfellesskap på nett, hvorfor studenter valgte å studere på nett, og hvordan arbeidsgivere vurderte fagskoleutdanning generelt og spesielt på nett.

For å sikre at informantene som har deltatt i dette prosjektet ikke kan identifiseres, er både de og fagskolene anonymiserte i denne rapporten. Alle deltakere har gitt informert samtykke, der de ble informert om studiens formål, hvordan deres uttalelser vil bli brukt, og at de kan trekke seg når som helst uten begrunnelse. Hensikten med rapporten er å undersøke muligheter og begrensninger ved nettbasert utdanning basert på ulike erfaringer, ikke å vurdere om noen institusjoner eller aktører gjør det bedre eller verre enn andre.

3 Nettbasert fagskoleutdanning i et livsperspektiv

Studenter som tar fagskoleutdanning er i hovedsak voksne som har flere års erfaring fra yrkeslivet. I 2022 var de mannlige studentene i gjennomsnitt 31 år, mens kvinnelige studenter hadde en gjennomsnittsalder på 35 år (Hk-dir, 2023). Det vil si at mange fagskolestudenter både er i jobb, har familieforpliktelser og bor spredt rundt omkring i Norge.

Mange av disse studentene har en livssituasjon som gjør det vanskelig eller lite ønskelig å slutte i jobben og flytte til et sted for å ta fagskoleutdanning. Hensynet til økonomi og familie gjør nettbasert utdanning til en viktig mulighet for mange til å kombinere utdanning med ulike livssituasjoner. Nettbasert utdanning kan dermed gjøre at det er en lavere terskel for å starte med videreutdanning.

En av de faktorene som ble trukket frem som den største fordelen med nettbasert utdanning, er at folk får muligheten til å studere uavhengig av hvor de bor. En lærer på helsefag fortalte:

Jeg er veldig interessert i at arbeidstakere skal kunne få ta kompetanseheving uansett hvor de bor i landet. Sånn som jeg som har bodd i (liten plass) stort sett hele mitt liv, har jo ikke hatt så veldig store muligheter lokalt for å ta noe mer enn videregående. Så det å kunne ta både grunnutdanning og fagskoleutdanning og eventuelt andre høyere utdanninger via nett, nettbasert, det tenker jeg gir mye mer muligheter og det er mer fleksibelt (lærer, helsefag).

For mange som bor rundt i landet er det ikke mulig å reise til en relevant fagskole. For andre finnes det fagskoler i nærområdet, men det er likevel ikke gitt at de har tid og anledning til å dra til en skole i en travel hverdag. En fagskolestudent sammenlignet hennes opplevelser av å ha tatt en stedsbasert utdanning tidligere med nettundervisning.

For den utdanningen jeg har fra før, det var jo ikke på nett. Og det ble mye å kjøre opp til [navn på sted] en kveld i uka, det høres ikke mye ut, men så ble det mye. Og så jobber jeg en kveld og så blir det gjerne to kvelder. Det føltes som om jeg aldri var hjemme da. Og det er jeg jo nå. Så det er mye bedre for både meg og ungene (student, helsefag).

Fra fagskolenes perspektiv handlet det å tilby nettundervisning med fysiske samlinger om å gi muligheter for kompetanseøkning til de som ikke hadde anledning til å reise til undervisningsstedet, som en fagskoleansatt forklarte:

For det er ikke bare ren sånn business, hvordan få mest studenter til oss? Men det har rett og slett med hvordan nå ut med den kompetansen vi har, og hva må vi gjøre hvis

de ikke kan reise? Hvis de ikke får fri i arbeidstiden, hvordan kan vi likevel svare ut det behovet de har for kompetanse?

En annen lærer fra tekniske fag argumenterte også med at i dagens arbeidsliv, som er i rask endring og som krever at arbeidstakere stadig oppdaterer kompetansen sin, må man tilpasse utdanningen sånn at det er mulig for flere å gjennomføre og øke egen kompetanse:

Det ingen vits i å ha en utdanning hvis du ikke har studenter. Og så handler det om at hvis vi skal ha studenter så må vi også tilpasse oss studentene sine livs- og arbeidsforhold. Og så mener jeg også, og det er det ikke bare jeg som mener, at endringer i bransjene skjer så fort at du er nødt til å oppdatere kompetansen mer eller mindre kontinuerlig. Og da, altså fulltidsutdanning eller utdanninger der du er nødt til å møte opp fysisk, det mener jeg ikke er måten å gjøre det på (lærer, tekniske fag).

Det var flere som trakk frem poenget med å tilpasse utdanningen på en måte som gjorde det lettere for studentene å gjennomføre. En av rektorene fortalte at det i utgangspunktet var svært vanskelig å rekruttere helsefagarbeidere i helsesektoren, og at det også var krevende å holde på de ansatte man hadde. Dermed ble det ekstra utfordrende for arbeidsgiver å skulle gi de ansatte fri for å studere.

Det hadde ført til at denne fagskolen hadde valgt å satse mer på utdanninger som var nettbaserte med fysiske samlinger, istedenfor rent stedsbaserte utdanninger hvor man måtte ta mer fri fra jobb. Her hadde utdanningsstedet tilpasset seg arbeidslivets behov og gjort kompetanseheving mer tilgjengelig.

De fleste av studentene og lærerne vi intervjuet mente at det å kunne ta mesteparten av studiene hjemmefra gjorde terskelen for å ta videreutdanning på fagskole lavere. En annen fordel er at nettbasert utdanning gjorde at de kunne fortsette i arbeid samtidig som de tok videreutdanning, ettersom studiene ikke ville påvirke den økonomiske situasjonen deres negativt.

Studentene på helsefag som vi intervjuet var i full jobb og hadde barn. Lærerne på helsefag fortalte også at alle studentene deres var i fulltids- eller deltidsjobb, og at mange hadde familiære forpliktelser ved siden av arbeidet. I tillegg til at nettbasert utdanning gjorde det mulig å fortsette i arbeid mens man tok videreutdanning, var det også et poeng at det var fint å kunne følge undervisningen hjemmefra, ettersom det er krevende å jobbe som helsefagarbeider. Det å ikke måtte «ut igjen» etter endt arbeidsdag ble trukket frem som en fordel med nettundervisning, og her følger et utdrag fra ett av intervjuene med en student på helsefag som illustrerer disse poengene:

Student: Hadde det ikke vært på den måten (på nett), så hadde jeg ikke orket. Å skulle gå på samling en eller to dager i uka og lese og skrive de oppgavene, det tar jo litt tid.

Intervjuer: Så det at å ta det på nett muliggjør det? Siden du er i full jobb og har familie?

Student: Ja. For min del hadde det ikke vært umulig, selvsagt, men jeg hadde ikke prioritert det på den måten. Det er en for travel hverdag rett og slett. Du skal kjøre til (by 45 minutter unna) og følge opp hjemme, skole for min del og skole for ungene, og fritidsaktiviteter.

Intervjuer: Også har du jo en krevende jobb også.

Student: Det er ikke et hvileyrke. Så det er tøft, både fysisk og psykisk. Så da er det veldig greit at det er på Teams. Jeg kan sitte i godstolen med skjermen foran meg og på en måte hente litt energi på å slappe av selv om jeg er på skolen.

Et annet poeng som ble trukket frem av lærere på tekniske fag og helsefag var nytten med å ha studenter som var i arbeid samtidig som de tok videreutdanningen. En av fordelene var at de kunne øve på det som måtte gjøres i praksis på arbeidsplassen. Et eksempel er at helsefagarbeiderne kunne øve på å sette veneflon sammen med sykepleiere på arbeidsplassen etter at de hadde lært det på en samling. Da fikk de nødvendig mengdetrening. Det handlet også om at studiene kunne kobles opp mot praksis som ga en læringseffekt og gjorde det mer realistisk, og dermed øker læringen. En slik arbeidslivsrelevans gir høy kvalitet på utdanningen. Som en avdelingsleder på tekniske fag fortalte:

I tillegg er det noe med å kunne ha studenter som er ute i arbeidslivet. Det handler om at studentene, når de er i jobb og kommer inn til oss eller har studier, så kan de knytte det de lærer i studiet opp mot det de gjør i arbeidslivet, ikke sant (avdelingsleder, tekniske fag).

Flere lærere påpekte at nettundervisning var annerledes enn klasseromsundervisning. Dette passet godt for studenter som hadde valgt yrkesfag på videregående fordi de var lei av å sitte i klasserom. Noen av dem hadde dårlige erfaringer med mer teoretisk skole og klasseromsundervisning, og hadde trivdes mer med å lære i praksis og ha en variert hverdag. En lærer fortalte hvordan hun mente at nettundervisning ikke opplevdes like «klasseromsaktig», siden man kunne følge undervisningen hjemmefra. Dermed ble det lettere for enkelte å ta videreutdanning, siden det ikke ble for likt den skolen de en gang hadde valgt bort. For noen kunne det at de var hjemme i kjente omgivelser, gjøre det tryggere.

Selv om det er mange fordeler ved nettundervisning, var det også enkelte aspekter som ble oppfattet som begrensninger. En av utfordringene handler om at ikke alle studenter har samme erfaring eller trygghet med nettbaserte løsninger. Noen syntes det var fint å lære hjemmefra, mens andre ble fremmedgjort av at alt var digitalt, og dermed gikk man kanskje glipp av mulige studenter. Som en avdelingsleder innen helsefag beskrev:

Du har varianter i alle retninger, føler jeg. Noen synes at det er praktisk, og de er trygge på nettbaserte løsninger og vil synes at det er mer gunstig med nettbasert fordi det krever mindre av dem i forhold til det å komme seg ut. Det er enkelt for dem å sitte

hjemme og lære. Mens andre kjenner på det stikk motsatte, at de ikke føler de har kunnskap, at man nærmest ikke vet hvordan man skrur på en PC, de ville jo ikke meldt seg på. Så du har jo begge variantene (avdelingsleder, helsefag).

I tillegg kan det å holde på studentenes interesse og engasjement være utfordrende, spesielt for dem som har hatt dårlige erfaringer med skole tidligere eller sliter med konsentrasjonsvansker. En lærer innen helsefag pekte på dette:

Det er flere av dem som alltid skriver at «jeg gleder meg veldig til vi skal ha fysisk samling, fordi jeg klarer ikke å ...». Jeg tror nok våre studenter er overrepresentert både når det gjelder konsentrasjonsutfordringer og dysleksi, og mange har veldig dårlig skoleerfaring fra videregående og grunnskolen selv. Har aldri fått det spesielt godt til. Så det å sitte sånn passiv bak en skjerm alene et sted, det er mange som synes det er vanskelig. Så det å holde på dem og holde interessen og holde fokus og holde kontakten med dem, som jeg synes er veldig viktig i undervisning, det er veldig utfordrende (lærer, helsefag).

Dette viser viktigheten av å skape en undervisningsopplevelse som både inkluderer digitale og fysiske samlinger, for å imøtekomme ulike studentbehov og bidra til et godt læringsmiljø. Det er temaer som vil bli tatt opp i neste kapittel.

Oppsummering

Dette kapitlet viser at nettbasert fagskoleutdanning gir fleksible læringsmuligheter for særlig voksne studenter i arbeid som har familieforpliktelser og som er bosatt ulike steder i Norge. For mange gjør nettundervisning det praktisk mulig å kombinere utdanning med jobb og privatliv, noe som kan senke terskelen for å begynne på videreutdanning. Undervisningen på nett støtter en desentralisert utdanningsmodell, som lar studentene tilegne seg nye ferdigheter uten å måtte flytte eller ta lengre permisjoner fra jobben. Samtidig fremheves det at nettbaserte løsninger skaper utfordringer for enkelte studenter, spesielt de som er mindre fortrolige med digitale verktøy.

4 Nettbasert fagskoleutdanning i et undervisningsperspektiv

En forutsetning for at nettbaserte utdanninger skal være et reelt alternativ for studenter og arbeidsgivere er at utdanningene har høy kvalitet. Det vil si at de kan dekke det teoretiske, praktiske og sosiale aspektet gjennom utdanningen over nett. I dette kapitlet skal vi undersøke hvordan dette gjennomføres i praksis og hvordan lærere og studenter opplever tilbudet. Vi ser nærmere på nettundervisning og bruken av fysiske samlinger, før vi vurderer hva en slik kombinasjon krever av lærerne og hvordan det påvirker frafall og utdanningskvalitet.

4.1 Nettundervisning

Noen fag hadde ukentlig nettundervisning på kveldstid, andre heldagsundervisning på nett én gang i måneden, mens noen hadde nettundervisning ved behov. Det var ulike løsninger på bruken av nettundervisning, men de fagskolene vi snakket med hadde likevel til felles at de ikke hadde rene nettbaserte utdanninger i helsefag og tekniske fag. Begge brukte fysiske samlinger som et viktig tillegg til nettundervisning. Det var liten tvil om at nettundervisning ble forstått som et viktig virkemiddel for tilgang til utdanning, spesielt i distriktene. Dette ble nevnt av en lærer på helsefag:

Jeg prøver å gjøre det sånn at det skal være mulig at du skal klare deg gjennom nettundervisning, fordi det gir så mye større muligheter for folk enn hvis man må møte opp fysisk, for da er det mange som detter ut, så da begrenses det. Så jeg har jo vært veldig for at denne metoden skal virke (lærer, helsefag).

Nettundervisningen i de to fagskolene var i hovedsak basert på synkrone møter, altså at undervisningen skjer med lærere og studenter til stede samtidig på en felles plattform (noen nettundervisninger er asynkrone, som betyr at studentene følger et undervisningsopplegg uten at læreren er til stede og kan lære i sitt eget tempo). Disse ble gjennomført på Teams eller Zoom regelmessig (men med ulik frekvens og lengde), og i tillegg hadde de andre plattformer hvor materialer ble lagt ut for studentene.

I tillegg var det andre teknologiske verktøy som ble brukt for å skape bedre og mer engasjerende undervisning. Noen lærere brukte Padlet for å la studentene skrive inn på samme tavle, mens andre brukte Kahoot og andre lignende verktøy for å aktivisere studentene for å unngå at de ble passive og ufokuserte. Dette ble trukket frem som ekstra viktig når undervisningen foregikk på nett.

Selv om de to fagskolene lå i distriktene og hadde begrensede midler sammenlignet med de store fagskolene på Østlandet, var det i noen tilfeller bruk av mer avansert teknologi. En av fagskolene hadde tilgang til en lab som studentene reiste til for å få erfaring med teknologi som ikke var tilgjengelig på nett. På en helseutdanning hadde de investert i VR-briller, men en lærer mente at det var utfordrende å skape et godt miljø rundt ny teknologi, siden mange av lærerne var deltidsansatte og dermed hadde

begrenset med tid til å sette seg inn dette. Det var likevel noen lærere som hadde tatt i bruk VR-briller i undervisningen:

Sånn som VR-teknologi bruker jeg jo litt i undervisningen. Og da streamer jeg også, det går fint an å streame gjennom Teams og så viser jeg for eksempel deler av kroppens anatomi. Eller en pasient og målinger og vurderinger av pasienten sin nåværende allmenntilstand, og hvis det kommer forverring, hva skjer da. Gjennom Teams blir det ikke helt 3D, men man får sett det på en litt annen måte – det har elevene syntes vært veldig spennende (lærer, helsefag).

Det var bred enighet både blant lærere og studenter om at forelesninger med kun PowerPoint var lite produktivt, og at det var viktig å engasjere studentene på ulike måter. Av og til var det behov for forelesninger, men denne formen for undervisning måtte gis i kortere omganger enn det man gjør på fysiske samlinger eller stedsbasert undervisning for at studentene ikke skulle miste konsentrasjonen.

Gruppearbeid fremstår som et viktig verktøy i nettundervisningen. Det ble brukt gruppediskusjoner i egne rom for kortere perioder når de hadde undervisning på nett, men også blant studentene når de jobbet med oppgaver på egen hånd. Mange av studentene mente at det å jobbe sammen med andre studenter over tid var svært nyttig, og at det i noen tilfeller var den viktigste formen for læring gjennom hele studiet. Samtidig var det krevende å organisere møter mellom studentene, særlig på helsefag, ettersom mange av dem jobbet i turnus: «Vi hadde en stor oppgave vi skulle arbeide med i gruppe og det ble litt intenst. Det ble litt voldsomt, vanskelig å få det til å klaffe, for alle jobbet nå turnus på forskjellige arbeidsplasser, å få tid til å møtes.»

Det ble fremhevet av flere av lærerne at det var viktig å være tydelig på rammene for gruppearbeid. For den ene læreren innebar dette en prosess med å lage «ground rules» og deretter involvere studentene for å se om det er noe som kan gjøres annerledes. Denne fleksibiliteten rundt opplegget var ifølge henne nødvendig for å skape et opplegg som fungerte for studentene.

For å gi studentene best mulig utbytte av læringen på nett, var det også nødvendig med øvelse. Selv om det var noen praktiske ting som måtte læres på fysiske samlinger, spesielt i helsefag, ble det også brukt andre tilnærminger for å koble læring og praksis. I helsefag var det fokus på å lage koblinger mellom teori og det praktiske gjennom studentenes arbeidshverdag. Studentenes erfaringer ble i noen tilfeller brukt til å tilnærme seg et spesifikt tema før de fikk en oppgave som gikk ut på å prøve ut noe på en kollega eller en bruker, før de deretter skrev et refleksjonsnotat om hvordan det opplevdes å gjøre noe på en ny måte. En student fortalte om hvordan fagskolen hun studerte ved løste å gi slike oppgaver og viste hvorfor denne tilnærmingen kunne være fordelaktig med tanke på å ta i bruk ny kunnskap:

Du får en oppgave knyttet til dette her, altså et tema vi har hver gang, vi har en oppgave innenfor det. Det kan være at vi skal lage en case, og den casen lager vi som oftest selv og du må jo bruke det teoretiske opp mot det praktiske, fordi du bruker en case

som er relevant for din arbeidsplass. I og med at du får det praktiske og teoretiske hele tiden, så må du jo gå tilbake i caser og så har du liksom en knagg å henge det på.

Skulle man tatt denne her fordypningen før at du har vært ute i praksisen noen år, det vil jeg tro hadde vært litt vanskelig. For da har en ikke noe å relatere det til (student, helsefag).

Tekniske fag inneholdt andre måter å gjøre praktiske øvelser på utenom fysiske samlinger. En lærer nevnte at de var i gang med å utvikle et nytt opplegg for praktisk læring med nettundervisning:

Vi holder nå på å lage et system der studentene skal lage et program i skjermen og så skal de styre en datamaskin eller en robot som står i kjelleren på [stedsnavn] med filmkamera sånn at de kan se hva de faktisk gjør (lærer, tekniske fag).

Til tross for nye tekniske muligheter ønsket altså ikke lærerne på fagskolene å kun ha nettundervisning. Det var bevissthet om mulighetene og fordelene med asynkron nettundervisning, for eksempel at studenter som jobber skift og turnus kan følge sitt eget løp og gjennomføre utdanning i sitt eget tempo. Likevel mente de fleste lærerne at det ikke var en optimal løsning å kun ha nettundervisning:

Når jeg tenker relasjonelt, så tenker jeg at alle studentene her, de står i et arbeid hvor relasjon er en basis for godt arbeid. De må forstå det, og de må håndtere det, og de må bli bevisste på sine roller. De må utvikle det som er skummelt i dag, enten det er å snakke for en forsamling eller å tenke gjennom etiske problemstillinger eller blir bevisst på at ja, men det ansvaret kan jeg ta. Sånn at gjennom alt vi gjør og gjennom det de er gjennom i løpet av studiet, om det er gruppearbeid eller casearbeid, simulering, diskusjoner, så er det i samme retning, altså målet er en utvidet forståelse for arbeidet (lærer, helsefag).

Til tross for løsninger som muliggjorde praktisk læring, var det fortsatt andre utfordringer. Interaksjonen mellom lærere og studenter opplevdes av mange som begrenset i nettundervisningen. På den ene fagskolen var det en utfordring at mange studenter hadde kameraet av, mens på den andre var ikke dette et vanlig problem. Uavhengig av kamerabruk, var det likevel en vanlig opplevelse at aktivitetsnivået var lavere enn på stedsbasert undervisning, som en avdelingsleder sa:

Det som er tilbakemeldingene fra lærerne, på den samlingsbaserte når de har undervisning på Teams, er gjerne at studentene er mindre aktive i timene på Teams. De er mer lyttende og tør ikke å ta plassen sin i like stor grad som man gjør i klasserommet når du ser hverandre ansikt til ansikt og har muligheten til å ha en dialog med hverandre (avdelingsleder, helsefag).

Begrensningene på interaksjonen gjorde det desto viktigere med veiledning og individuell oppfølging på nett. Dette ble brukt for å følge opp studentene utenfor klasserommet,

og var et viktig supplement til resten av undervisningen. En lærer ga innsikt i bruken av tilbakemeldinger på studentenes arbeid:

Så etter hver samling, også på nett og også de som ikke møter, de må skrive en sånn faglig refleksjon av de temaene vi har hatt. Veldig å gå i dybden på noe. Og det bruker vi veldig mye tid på, å svare dem. Du prøver å være litt personlig og veilede litt faglig, «her kunne du kanskje sagt litt mer om det eller sånn». [...] Men nå prøvde vi faktisk ut en oppgave som er muntlig presentert og bare i muntlig veiledning, og det var veldig gøy, da, for da fikk vi veldig sånn kontakt med dem og satt en time og pratet fag. Vi har gjort det før, men det har vært sånn frivillig og kanskje ikke alle føler at de har tid. Eller at de har lyst etter ti timer med lærer. Men da det først var et tilbud, så fikk vi høre at det var veldig bra og at de var fornøyde med det. [...] vi prøver å gjøre oss veldig tilgjengelige (faglig ansvarlig, helsefag).

Fagskolene brukte ulike metoder og verktøy for å tilby nettundervisning som var tilgjengelig og engasjerende for studentene. Individuell veiledning og tilbakemelding var en viktig del av dette.

Lærerens oppfølging av studentene fremsto som proaktiv. Flere av lærerne og de ansatte ved fagskolene påpekte viktigheten av at lærerne var tilgjengelige. Dette for å motvirke frafall og få studentene til å føle seg sett når de var langt unna skolen og andre studenter. Lærere svarte derfor ofte på meldinger både på kvelder og i helger, og samlingene ble brukt aktivt, både for å bygge relasjoner med og mellom studentene, og for å lære det som ikke kunne læres gjennom nettundervisning.

Selv om nettundervisning på mange måter var et veldig godt tilbud, var det bred enighet blant både lærere og studenter om at det var nødvendig med regelmessige fysiske samlinger gjennom studiet.

4.2 Samlingenes rolle

Fagskolene i dette prosjektet hadde ulike løsninger på hvordan de brukte fysiske samlinger som supplement til nettundervisning. Begge hadde regelmessige fysiske samlinger, men frekvensen og lengden på disse varierte. På et fag hadde de en samling i halvåret som varte i fire dager, mens andre hadde kortere fysiske samlinger flere ganger i semesteret. Samlinger spilte en viktig rolle for å øke tilgjengeligheten til utdanning. En lærer på tekniske fag reflekterte rundt dette:

Jeg tror jo at det er en fordel at flere kan få til å studere. Fordi at de kan være borte fra livet sitt hjemme i fire uker, men ikke førti uker, hvis de må reise bort. Sånn at jeg tror nok det er den største fordel og så er det kanskje lettere for arbeidsgiver å si at ok, ja, det går fint, en dag i måneden eller en uke i et semester, det får vi til (lærer, tekniske fag).

Mengden samlinger var altså en faktor som var avgjørende for studentenes muligheter for å delta, på grunn av arbeidsforhold, men også familieforhold.

Samlingene spilte en viktig rolle for studieprogresjonen. På noen av helsefagene var det, til en viss grad, nødvendig med samlinger for å øve på praktiske ting, mens i tekniske fag var samlingene, i flere tilfeller, ikke like viktige for å formidle fagkunnskap. I de ulike fagene var likevel fysiske samlinger nyttige verktøy for at studentene og lærerne skulle bli kjent med hverandre og legge grunnlaget for å jobbe i grupper. Samlingene hadde altså flere funksjoner, og de var spesielt viktige for å bygge relasjoner mellom studentene:

[Utdanningen] kan faktisk kjøres rent på nett, men vi ser at studentene trenger et fysisk møtepunkt. Både for det sosiale, men også for å knytte disse kontaktene i forhold til gruppearbeidet. Det ser vi er kjempeviktig for å kunne støtte hverandre i jobben i hverdagen. Alle studentene på elkraft er i jobb. Noen jobber offshore og noen har mye jobb (lærer, tekniske fag).

Til tross for at det ikke var nødvendig å møtes på fysiske samlinger for å lære faget, hadde altså samholdet mellom studentene og kontakten med lærerne som ble ansett som viktig for å legge til rette for samarbeid, gruppearbeid og støtte til studentene.

På en fagskole ble den første samlingen vurdert som særdeles verdifull for å legge til rette for videre læring og fullføring av utdanningen. Som en lærer i helsefag sa, var de «veldig opptatt av at de [studentene] ikke skal gå hjemme og være frustrerte, for da tror jeg det blir veldig stor sluttprosent». Hun beskrev videre at noen kom med PC-en fortsatt i innpakningen, for de hadde ikke kunnskap om hvordan de skulle bruke disse. Noen trengte hjelp til installasjon av programvare. Hun mente at hvis man sender studentene hjem uten å ha gitt dem en god forståelse av hvordan man kobler seg på Zoom og bruk av andre verktøy, «da ramler det korthuset fort sammen».

Det var ikke bare det tekniske som var i fokus, men det å skape et fellesskap var et viktig mål med den første samlingen. Dette ble gjort gjennom ulike øvelser og leker: «vi ser de har det artig, de flirer, det blir tull og tøys, de blir kjent og husker navnene på hverandre». Samlingen ble brukt for å sørge for at studentene ble kjent med hverandre og for at lærerne skal få en forståelse for hvem de er. Dette var viktig for å legge et godt grunnlag for videre læring, ifølge en av lærerne:

Både studentene trenger samlingen for å bli trygge på lærerne og lærerne trenger den for å bedre kjenne studentene. Og det er litt viktig, siden den brevvekslingen, den brevvennen, at du vet hvem du har foran deg, du har hørt dem prate, hva de har å fortelle om bakgrunn og sett hvor sjenerte de er. Det er fagarbeidere som har sykepleiere og som har leger, og de er godt trent i å kjenne sin plass (lærer, helsefag).

Poenget læreren formidlet var at helsefagarbeidere trengte at det ble tydeliggjort at de skulle få rom til å snakke og at andre var interesserte i å høre deres meninger, og at den første samlingen bidro til å skape trygghet og gode relasjoner mellom studentene og til lærerne. Et annet grep en av fagskolene hadde tatt, var å sørge for å ha god lærerdekning, både på nettundervisning og på fysiske samlinger:

Så det er alltid de samme lærere som følger denne klassen gjennom to år, da. Det er også de lærerne som har veiledning, deler alt av informasjon og tilbakemeldinger og refleksjoner og ja, gjør alle vurderingene. Det er noe vi får veldig god tilbakemelding på, at våre lærere stort sett jobber hundre prosent hos oss. Og at de følger forløpene fullt ut og blir godt kjent med studentene, noe som er litt viktig i disse her fagene som dreier seg mye om kommunikasjon og empati (lærer, helsefag).

Samtidig var det utfordrende for lærerne å bestemme hva som passet best å undervise i på nett og på fysiske samlinger. Noen temaer kunne være vanskelige å gjøre med nettundervisning, for eksempel om tema som selvmord og åndelige behov når det gjelder palliasjon. Særlig hvis de ikke hadde på kamera, for da kunne ikke lærerne vite om de brettet klær eller gjorde andre ting, og dette kunne bidra til mindre engasjerte diskusjoner. Disse mulighetene for forstyrrelser og begrensningene i kommunikasjon gjorde at flere tenkte at det var noen deler av undervisningen som egnet seg best på fysiske samlinger:

Men de gode samtalene tror jeg nok skjer i større grad på stedsbasert undervisning. Og at de gleder seg til samlingene, for da får de treffe de andre. Det er noe med å ha den relasjonelle biten også, å samhandle med andre, at du får en helt annen prat (avdelingsleder, helsefag).

Blant de vi intervjuet var det enighet om at fysiske samlinger var et viktig tillegg til nettundervisningen, særlig siden det å diskutere sammen betydde noe for dybden i læringen.

En lærer trakk frem at fysiske samlinger kanskje ikke passet for alle utdanninger, men for de som var praktisk rettet, som klinisk vurderingskompetanse, var det den beste måten å gjennomføre studiet på. I dette faget ble samlingene brukt til å øve på en del ting som bygget videre på grunnkompetansen som helsefagarbeidere. Som en lærer i helsefag beskrev det: «de bruker jo EKG-maskiner for å øve seg på det, de lærer seg å sette kateter på kvinner, vi har masse øvinger hvor de øver seg på å sette injeksjoner».

Men det var ikke bare praktisk vurdering som lå bak valget om å ha fysiske samlinger som et tillegg til nettundervisningen. Selv om det var mye som ble gjort på nett, var det fremdeles bevissthet rundt det å ha menneskelig kontakt og lære detaljer som ikke kan formidles gjennom en skjerm, som en av lærerne på helsefag belyste:

Jeg tror jo at det dreier seg om at vi har utdanning som retter seg mot mennesker. Det ligger mye i mimikk og bevegelse og mønster. Og skal du inn til en person på besøk i deres hjem, så er det veldig mange måter å gjøre det på. Det finnes gode måter å gjøre det på og det finnes skikkelig dårlige måter å gjøre det på. Og hvordan øver du på det da? Hvis du ser det og du trenger å øve på det, det får du ikke øvd på gjennom skjerm. Men vi kan si i tillegg at det er fint at du tar av deg på beina og henger av deg jakken og at du sier hallo og så går du inn, og sånne ting er fint å gjøre. Men noen trenger å øve og se hvordan det er når det ikke skjer, ikke sant. Når jeg kommer inn til den brukeren

der, så går jeg bare rett inn og går i skapet og finner dosetten og smører skiven og så gjør jeg det og da har han fått det. Har han det? Hva er det han har fått? Hva er det vi kan gjøre for at han skal sitte igjen med mer? (lærer, helsefag)

Tiden på fysiske samlinger var begrenset. Det var derfor nødvendig å finne alternative måter å undervise for de tingene som krevde øvelse. En av disse var å gi dem oppgaver som de skulle prøve ut på jobb:

Så det vi må gjøre er for eksempel å gjennomgå og jobbe med å undervise om ja, et kartleggingsverktøy for eksempel. Men så blir jo da prosjektet at studentene må ta det med seg ut i jobb og prøve det ut der. Og så eventuelt komme tilbake med noen erfaringer og noen refleksjoner knyttet til det. Så det er sånne måter vi må gjøre det på nå (lærer, helsefag).

For studentene ga dette muligheter til å prøve ut ny kunnskap på arbeidsplassen. En av studentene mente dette var en god tilnærming:

Og så har vi lært mye nytt også og har kunnet ta det i bruk med det samme, ikke sant. Sånn som vi lærte om empatisk kommunikasjon og en oppgave i forhold til det, og vi har jo refleksjonsnotater vi skulle levere inn etter hver samling, ikke sant, som er i studiekravet, så du bruker den ferske kunnskapen du har ervervet deg hele tiden og skriver refleksjon om det. Og tenker ok, kan vi bruke dette på noen? Ja, vi har brukt det og jeg har brukt det sånn og sånn og det ga utfallet sånn og sånn. Så det gjør jo at min observasjonskompetanse og måten å reflektere på, den får jeg brukt hele tiden på jobben min. Sånn ca. hver dag (student, helsefag).

Det er forskjeller på fagene og i hvilken grad det er mulig for studentene å prøve ut det de lærer på arbeidsplassen eller om de trenger fysiske samlinger for å gjøre dette. I noen tekniske fag var det strengt tatt ikke nødvendig med fysiske samlinger, ettersom mye av det praktiske arbeidet ikke var avhengig av å øve sammen med andre mennesker. En lærer på tekniske fag sa det på denne måten: «veldig mye av det som studentene våre gjør, det gjør de på en skjerm».

De ansatte på de ulike fagskolene var enige om at samlingene var svært viktige. Vi spurte en av lærerne på helsefag om studentene hun underviste ønsket seg flere fysiske samlinger, og hun svarte:

Så det ene er at arbeidsgiver ikke har økonomi og muligheter til å frigi dem, mange reiser og det er dyrt. Og det er mange av dem som har barn og forpliktelser hjemme, vanskelig å være borte hjemmefra. Så jeg tror jo at det er kanskje den viktigste grunnen til at det ikke ville ha gått. Men studentene sier jo alltid, å, jeg ønsker at alt var fysiske samlinger. Men når vi begynner å snakke om det, så sier de, men vi skjønner jo at det hadde ikke gått (lærer, helsefag).

Istedenfor å øke antallet eller lengden på samlingene, hadde en av fagskolene redusert antallet fysiske samlinger. Tanken bak var, ifølge en avdelingsleder, å øke mulighetene for studentene til å delta på de samlingene de tilbød når de var blitt klar over viktigheten av disse:

Jeg tror jo at det har vært et kompromiss en plass her i forhold til arbeidsgivers behov for å ha arbeidstakeren på jobb og studenten sitt behov for å ivareta tjuetimerslivet sitt, altså. Fordi det er jo voksne studenter dette her med familie og jobb og fritidsinteresser og i det hele tatt (lærer, helsefag).

Færre fysiske samlinger ble ikke sett på som optimalt, men forstått som et bedre alternativ enn ren nettundervisning. Flere var skeptiske til å tilby utdanningene bare gjennom nettundervisning, ettersom de ville miste viktige samlingspunkt og at det derfor ville være vanskelig å få til å gjennomføre undervisningen uten å møtes fysisk. Det var heller ikke et realistisk alternativ å gjøre utdanningene om til å bare ha fysiske samlinger, altså uten nettundervisning, som en lærer på tekniske fag forklarte:

Vi ønsker fortsatt å bruke kombinasjonen fysisk og digitalt, ikke heldigitalt. Men heller ikke deltid bare med fysiske samlinger eller sånne typer ting, fordi at enten så blir det så mye reisevirksomhet for disse studentene at de ikke klarer å gjennomføre, og da vil vi jo ikke ha så mye studenter. Eller så blir det så langt opphold mellom dem at du får ikke det jevne trøkket som du har potensial til å få med den kombinasjonen vi har da. Så det er ikke noen umiddelbare tanker om at vi skal gjøre noen store endringer (lærer tekniske, fag).

Nettundervisning med fysiske samlinger kan muligens medføre mer intensiv læring, ettersom det er en kontinuitet i utdanningen som ikke er mulig ved deltidsstudier med lavere progresjon. Nettundervisningen i kombinasjon med fysiske samlinger ser altså ut til å muliggjøre studier for arbeidstakere, samtidig som denne modellen ser ut til å ha noen fordeler med tanke på læring.

4.3 Kompetanse til å undervise på nett

Det var bred enighet blant de vi intervjuet om at nettundervisning krevde en egen pedagogisk kompetanse. Formell utdanning på nettundervisning har blitt mer utbredt og tilgjengelig, men det var få av lærerne som hadde tatt kurs eller utdanning i pedagogikk og nettpedagogikk. Dette gjaldt særlig de av lærerne som underviste i små stillinger. Det var en større andel med slik kompetanse blant dem som jobbet heltid. En fagskole hadde organisert kursdeltakelse for sine lærere, men kvaliteten på dette hadde ifølge en av lærerne vært begrenset, ettersom de som organiserte kurset også hadde lite erfaring med nettundervisning.

Det var likevel tydelig for mange av lærerne hva som fungerte og ikke fungerte. Det var ikke nødvendigvis enkelt å tilpasse undervisningen til studentenes behov og gjøre den engasjerende:

Min erfaring er at det er fryktelig mye tyngre å undervise på Teams enn det er å undervise i et klasserom. Det er mye mer mentalt krevende. Selv om jeg føler meg trygg på å gjøre det, så er det noe med den responsen du får fra andre, blikkontakt, at noen nikker og du ser at de er med i det du sier. Det vil du i mindre grad oppleve i nettbasert undervisning (lærer i helsefag).

For å unngå at studentene mistet konsentrasjonen og interessen, var det opp til lærerne å lage undervisningsopplegg som jevnlig omdirigerte oppmerksomheten og holdt studentene i aktivitet. En lærer i helsefag beskrev det på denne måten: «Du må være forberedt på å ha noe å tilby hele tiden. Fordi at du kan ikke bruke noe dødtid med sånn small-talk. Det er det som er problemet, det er faktisk den største utfordringen, at du må være veldig forberedt. For mye av den small-talken forsvinner». Det var enighet blant lærerne om at nettundervisning krevde noe helt annet enn det å undervise i et klasserom. En rektor med lærererfaring delte tanker rundt dette:

Det er noe helt annet å stå og ha den opplæringen eller den undervisningen i et klasserom enn det er på nett. Den kontakten du har og måten du kan spille på studentene dine i et klasserom, den dialogbaserte undervisningsformen der, den er vanskelig å få til når du er på nett. På nett så risikerer man at veldig mange sitter med skjermen av, noen glemmer å ta av lyden og da hører du at tv-en står på i bakgrunnen eller at de tar oppvasken eller hva enn det skulle være. Og et eksempel, og dette er et helt ekte eksempel, jeg hadde veiledning med en student, siste før eksamen, og så hører jeg noen rare lyder, og så «å ja beklager, jeg er ute på ridetur». Det var hesten jeg hørte. Så ingenting ble notert, og det er klart at ... det er noe med å ha personen foran seg og sjekke ut om de har fått en forståelse. For det er én ting å undervise og en annen å lære. Så det sjiktet der, om det faktisk har skjedd noe der, det er mye tøffere på nett (rektor).

Selv om fagskolene satte rammer for nettundervisningen, lyktes det ikke bestandig. Dette betydde i noen tilfeller at nettundervisningen gikk bort fra det som kan forstås som teoretisk undervisning, og at den inkluderte en større grad av praktiske oppgaver for å engasjere studentene.

Det kommer litt an på hva man tenker som praktisk. Hvis du har en caseoppgave hvor du skal drøfte og diskutere noe praktisk, hvordan du skal løse en problemstilling, så er jo det teoretisk, ja, men det er også veldig praktisk rettet fordi det handler om konkrete ting. Det blir en praktisk diskusjon, man gjør det ikke fysisk, men man diskuterer en praktisk problemstilling (rådgiver).

Utfordringene med å undervise på nett og behovet for å gjøre dette på måter som fikk studentene til å delta, gjorde at kompetanse på nettundervisning ble stadig mer viktig for rekruttering av lærere på disse fagskolene. Personer med pedagogisk nettkompetanse var ettertraktet blant arbeidsgivere. Disse var vanskelige å finne, og en

avdelingsleder fortalte om utfordringene med å finne lærere som hadde kompetanse til å undervise på nett:

Det som kan være en ulempe for oss når vi velger lærere, er at de fleste av våre lærere har ikke pedagogikk som rent fag, eller [de har] tatt det som videreutdanning eller noe sånt. Og da er det klart at det er nytt for mange av våre lærere, hvordan de skal tenke når de er på nett og hvordan de skal tenke når de er i et klasserom. Så der har vi en jobb å gjøre, for å trygge våre lærere i hva slags læringsaktiviteter som funker, om du skal være på nett eller i et klasserom (avdelingsleder, helsefag).

De pedagogiske tilnærmingene var i stor grad erfaringsbaserte og ble utviklet i fagfellesskap på de ulike fagskolene, noe som bidro til å øke kvaliteten på nettundervisningen. Utfordringene med nettundervisning har ofte blitt satt i sammenheng med frafall fra nettstudier og kvaliteten på utdanning, noe vi ser nærmere på i det følgende underkapittelet.

4.4 Frafall og kvalitet

Opplegget rundt fagskolenes nettundervisning ble i hovedsak beskrevet som at det fungerte godt, men det var likevel noen studenter som falt fra. Det er forskjeller i frafall ved de ulike fagskolene og de ulike nettbaserte utdanningene. En avdelingsleder reflekterte rundt årsakene til dette ved å tenke tilbake på tilbakemeldingene fra de som hadde meldt seg av:

Det vi får tilbakemelding på når de melder seg av, er [at] det var mye tyngre enn de hadde sett for seg i forhold til arbeidskrav i løpet av studietiden. Altså hvor mye tid de må bruke på selvstudier og lesing og generelt å løse de emneoppgavene som er i hvert emne. Jeg tror at mange kjenner på at de bruker mer tid enn de trodde de skulle gjøre, eller at det tok mer tid enn de trodde. Og at mange kan bli litt skremt av det. De har kanskje ikke sittet på skolebenken på 20 år, og så er de ikke så inne i dette med Word og PowerPoint og alle disse skriveprogrammene, og dette med å bruke PC som et arbeidsverktøy i den grad man må gjøre når man er student. Dette med å lære seg kildehenvisning, APA 7, og det å bygge opp en oppgave generelt. Og det er det som gjør at det gjerne blir litt tungt for noen å gjennomføre. Så ikke selve innholdet i utdanningen, men alle de tingene rundt (avdelingsleder, helsefag).

En av studentene vi intervjuet hadde vurdert å slutte, siden det var så mye som skjedde i livet hennes, men støtten fra lærer og medstudenter hadde gjort at hun fortsatte:

I starten var jo jeg mye mer disiplinert og tok meg mer tid og var mer engasjert. Men så er det litt det med livet også ikke sant, ting endrer seg og ja, ting i livet som er med på å forstyrre ting. Så det siste halve året har vært ekstremt hektisk, men det er personlig, litt sånn livet som skjer. Men jeg har likevel hatt veldig god støtte i lærere og motivasjon rett og slett. Jeg holdt jo på å slutte, jeg tenkte litt at jeg egentlig ikke skulle

avslutte og ta den siste eksamenen, for det var så mye, men med litt ekstra støtte fra lærerne og motivasjon fra mine medstudenter, så gikk det veldig bra (student, helsefag).

Det ser likevel ut til at noen fagskoler klarer å forhindre dette i større grad enn andre, og at de som bruker samlingene veldig aktivt til å bygge relasjoner mellom studentene og til lærerne i større grad klarer å få studentene til å komme seg gjennom utdanningen. Til tross for utfordringer med nettundervisning og frafall, var det likevel bred enighet om at kvaliteten på nettundervisningen, kombinert med fysiske samlinger, var god og relevant for arbeidslivet. Dette ble nevnt av en lærer på et teknisk fag:

Vi har heller ingen signaler om at kvaliteten på det vi gjør er dårligere. Veldig mange av studentene våre har mål om å gå opp til det som kalles Installatørprøve. De tilbakemeldingene vi har fått, er jo det at nasjonalt er det relativt høy strykeprosent på denne eksamenen. Men de som har gått hos oss, der klarer de aller fleste seg. Og det synes jeg jo kan være et tegn på at det vi har gjort er bra (lærer, tekniske fag).

Arbeidsgivere vi snakket med mente også at nettbaserte utdanninger var viktige tilbud som økte de ansattes kompetanse. Det har tidligere vært høyere grad av skepsis mot nettbasert utdanning, men dette ser ut til å ha endret seg og blitt mer akseptert, som en rektor fortalte:

Det er fortsatt litt sånn, men heldigvis så ser vi at det virker ikke som at arbeidsgiverne skiller like mye lenger på hva de ser på som fullverdig utdanning, sånn som de gjorde før. Før var det «åja har du tatt nettskole?», det ble liksom sett på som et brevkurs, sant. Det var nesten et skjellsord. Sånn er det ikke nå. Og det har gått fort, den endringen der. Og det tenker jeg er knyttet til pandemien (rektor).

Et viktig bidrag til dette var også at fagskolene hadde bygd opp kompetanse over tid og laget et bedre og mer tilpassningsdyktig undervisningstilbud som var av høy kvalitet. Samlingene spilte en viktig rolle i dette, og på en fagskole som hadde mange års erfaring med nettbasert utdanning, nevnte en leder at «den erfaringen vi har gjort oss, er at de samlingene er viktige for kvaliteten på det vi leverer.» Funnene samsvarer med en NIFU-rapport fra 2023, som viser at både lærere og studenter uttrykker motstand mot undervisning som utelukkende er digital. Rapporten fremhever betydningen av sosial interaksjon og verdien av fysiske læringserfaringer som sentrale grunner til denne motstanden (Flobakk-Sitter & Fossum, 2023). Nettbasert utdanning har blitt vanligere og mer akseptert som et fullverdig utdanningstilbud, og gir studentene muligheter til å følge utdanningsløp på en måte som passer behovene spesielt til voksne med jobb og familie. Samtidig krever det mye av lærerne for å skape et undervisningsmiljø som åpner for læring.

4.5 Oppsummering

Nettundervisning utgjorde hoveddelen i utdanningene vi satte søkelys på i dette prosjektet. De fysiske samlingene spilte likevel en viktig rolle, ettersom de ble brukt til å

supplere nettundervisningen med praktisk øvelse og som en arena hvor man kunne skape relasjon mellom studentene og mellom studenter og lærere. Kombinasjonen av undervisning på nett og fysiske samlinger fungerte godt og ble vurdert av studenter, lærere og arbeidsgivere til å være den beste løsningen for alle. Tilgjengelighet og fleksibilitet stod sentralt, og det var ingen av de involverte som mente at kvaliteten på utdanningen var dårligere enn ved andre former for undervisning. Opplegget med nettundervisning, egenarbeid og gruppearbeid, og praktisk øvelse på arbeidsplassen og på fysiske samlinger la til rette for læring, fellesskap og lavt frafall. Det var likevel noen utfordringer med nettundervisning på fagskolene, som begrenset kommunikasjon på Zoom og Teams. Dette var begrensninger når det gjaldt individuell veiledning, og det ble mye arbeid på lærernes side for å skape undervisning som aktiviserte og engasjerte studentene.

5 Nettbasert fagskoleutdanning i et arbeidslivsperspektiv

Fagskoleutdanning spiller en stadig viktigere rolle i å møte arbeidslivets krav om kontinuerlig kompetanseutvikling og tilpasning til nye utfordringer. Et sentralt spørsmål knyttet til nettbasert fagskoleutdanning er hvordan arbeidslivet verdsetter den, og i hvilken grad det legges til rette for at ansatte kan ta fagskoleutdanning mens de står i jobb.

Dette kapitlet undersøker hvordan arbeidsgivere tilrettelegger og verdsetter nettbasert fagskoleutdanning, og i tillegg hvordan ulike aktører vurderer hvilke karrieremuligheter som finnes for arbeidstakere med fagskoleutdanning. Her vil vi særlig trekke frem *variasjonene* mellom utdanninger innen helsefag og tekniske fag, ettersom utfallene av fagskoleutdanning er svært forskjellige for disse sektorene.

Det var likevel noen fellestrekk mellom disse gruppene. Som nevnt i de foregående kapitlene opplevde arbeidsgivere at nettbasert utdanning var svært gunstig, fordi de ansatte fortsatte i jobb samtidig som de økte kompetansen. I tillegg reduserte denne undervisningsformen behovet for å gi ansatte fri over lengre perioder. Dette ga en fleksibel løsning som minimerte tap av arbeidskraft og gjorde det enklere å godkjenne deltakelse i utdanningen. Som nevnt i sitatet fra en arbeidsgiver i kapittel 4, er det lettere for en arbeidsgiver å gi fri én gang i måneden eller en uke i et semester enn å miste en ansatt over lange perioder.

Det var imidlertid forskjeller i tilrettelegging mellom ulike fagområder, noe som påvirker hvordan støtteordninger og karrieremuligheter oppleves av studentene og lærerne som underviser dem. Analysen viser at det var forskjeller mellom fagskoleutdanninger innen helsefag og tekniske fag, særlig når det gjaldt arbeidsgivers tilrettelegging og støtte. Dette handler om hvilken type støtte man kan få under utdanningsforløpet. Noen arbeidsgivere tilbyr fri fra jobb med lønn for å delta på fysiske samlinger eller for å gjennomføre nettundervisning i arbeidstiden. Andre gir økonomisk støtte til kursmateriell, reise og opphold i forbindelse med fysiske samlinger.

En arbeidsgiver som hadde en ansatt i en teknisk fagskoleutdanning forklarte at de dekket alle utgifter til læremateriell og PC, og at den ansatte fikk permisjon med lønn for å delta på fysiske samlinger. Dette nivået av støtte var gjennomgående blant informantene for tekniske fag, der arbeidsgiverne ble beskrevet som generelt positive og støttende til videreutdanning. For helseutdanninger var imidlertid situasjonen en annen, og hovedinntrykket var at støtten fra arbeidsgivere ofte var betydelig mindre. En lærer beskrev denne variasjonen:

Vi har spriket mellom null forståelse til velvilje og full støtte. (Vi har de som får) fri til alle samlinger, fri dagen derpå og lønn under permisjon. (Så har vi) de som må ordne alt selv. Bytte bort vakter sånn at de slipper å gå rett på dagvakt når det har vært samling eller gå rett fra nattevakt til samling. Så det varierer, hele spekteret (lærer, helsefag).

Opplevelsen av manglende tilrettelegging ble delt av studentene. En av dem fortalte at hun mottok et stipend på 8000 kroner per semester fra kommunen, men det forpliktet henne til å bli værende på arbeidsplassen i to år etter endt utdanning. Hun syntes det var urettferdig at hun måtte bruke egne feriedager eller ta permisjon uten lønn når hun skulle på samlingene, særlig siden stipendet på 8000 kroner førte til en ekstra bindings-tid. Det var ikke alle som hadde den slags begrensninger. Noen fikk et mindre stipend uten bindinger, mens andre fikk ingen støtte. Det var altså variasjon i graden av støtte fra kommune til kommune, og når studentene møttes på fysiske samlinger, fikk de høre om ulike former for tilrettelegging og støtte. Dette bidro til å gi noen en følelse av å bli dårlig tatt vare på av sin kommune, ettersom andre hadde bedre ordninger.

Det var også variasjon i hvilke økonomiske og karrieremessige muligheter som åpnet seg etter fullført utdanning, og disse forskjellene var tydelig mellom tekniske fag og helse- og velferdsfag. Blant de tekniske fagene, og da spesielt elkraft, var det «sikkert» at endt utdanning førte til nye oppgaver og mer lønn. En avdelingsleder i tekniske fag fortalte dette da vi spurte hva utdanningen hadde å si for lønn og arbeidsoppgaver:

For elkraftstudentene har det mye å si. Vi ser at en stor grad av våre studenter, jeg tør ikke si noen andel, men det er stor del av de studentene som går over i lederstillinger [...]. Fordi det er ledere som kommer ut med veldig mye praktisk erfaring og så har de da også fått lederutdanning.

På helsefag var det en helt annen opplevelse av hvordan fagskoleutdanning påvirket lønn og karriere. Alle fra fagskolen som vi intervjuet trakk frem at studenter på helsefag ofte opplevde begrensede muligheter, til tross for ferdigstilling av studiene. I hovedtariffavtalen mellom KS og LO Kommune, Unio, YS-K og Akademikerne står det at partene lokalt kan forhandle om endret lønn når en arbeidstaker har gjennomført relevant etter-/videreutdanning. Videre er det presisert at «fagarbeiderstillinger med relevant fagskoleutdanning og høgskoleutdanning med ettårig videreutdanning (er) særlig relevant».² De fagskoleansatte fortalte derimot at det ikke var en automatikk i at studentene fikk kompetansetillegget. En rådgiver på den ene Fagskolen fortalte at muligheten for økt lønn var noe de fikk mange spørsmål om:

Jeg tror ikke det er noe automatikk i det. Men det er forskjellig fra kommune til kommune. De gjør det veldig forskjellig. Noen får for 30 studiepoeng, noen får 60, og noen får flere utdanninger. Så det er veldig individuelt. Og hva arbeidsgiver velger å gjøre kan ikke vi bestemme. For studentene våre spør ofte oss «får jeg høyere lønn etterpå?», og da må vi si at det må du ta opp med arbeidsgiver, fordi vi kan tilby kompetansen, vi kan tilby utdanningen, men lønn må tas med arbeidsgiver (rådgiver).

For studenter på helsefag var variasjonen i lønnstillegg og karriereutviklingsmuligheter fortsatt en utfordring. Noen var klar over at de ville få lønnstillegg, mens andre var usikre på prosessen for å oppnå dette. Det fremsto som at noen ikke var sikker på om de ville få lønnstillegg, ettersom de opplevde det som en vanskelig prosess å argumentere

² <https://www.ks.no/globalassets/tariff-2022/Hovedtariffavtalen-2022-2024-til-nettet.pdf>

for dette overfor arbeidsgiver. Men det skal understrekes at selv om det ikke var en automatikk i økt lønn, nevnte de ansatte på fagskolene at situasjonen var bedre nå enn for noen år siden. Den største utfordringen var at det heller ikke var sikkert at man fikk økt ansvar på arbeidsplassen.

Flere av studentene opplevde det som frustrerende at kompetansen de hadde tilegnet seg ikke nødvendigvis ble brukt av arbeidsgiver. Det var ikke lett å synliggjøre kompetansen de tilegnet seg, og stillingsbeskrivelser og arbeidsoppgaver forble ofte de samme. Dette ble løftet frem av flere vi intervjuet, her illustrert av en lærer i helsefag:

Dette har vi snakket om og prøvd å løfte i mange, mange år. Men de får et kompetansetillegg nå i de fleste kommuner på 20 000 i året. Så det tror jeg er ganske etablert. Jeg tror ikke lenger det er noen sak som det var for noen år siden. Det som er problemet, eller det som vi synes mangler, det er at de får ikke noen tittel. Hvis du tar utdanning på maritim fagskole eller teknisk fagskole, så får du en tittel. Hvis du blir kreftsykepleier eller palliativ sykepleier eller intensivsykepleier, så står det på skiltet ditt. Men disse, de kan skrive helsefagarbeider med fagskoleutdanning, men da blir det liksom verdens største skilt. Og det er ikke en stilling som finnes i tjenestene [...], vi ser noen ganger så blir ikke kompetansen deres brukt. De kommer tilbake på jobb også ender de opp med å gjøre akkurat det samme som de alltid har gjort. Så de har egentlig en kompetanse som kunne ha blitt utnyttet bedre etter at de har tatt fagskole. Det er også et arbeidsgiveransvar tenker vi (lærer, helsefag).

Det har vært en generell forbedring rundt lønn i de kommunene fagskolene mottok studenter fra, til tross for at det fortsatt finnes utfordringer som gjør at fagskoleutdanningen ikke anerkjennes tilstrekkelig. Et viktig symbol på dette er mangelen på en tittel som følge av fullført utdanning.

Det er liten tvil om at helsefagarbeidere er en gruppe som har utfordrende jobber og at deres roller får liten anerkjennelse. En av lærerne satte ord på opplevelsen av å undervise denne gruppen:

Helsefagarbeidere er så utrolig slitne når de kommer til oss og de lever jo i en arbeidshverdag hvor det kanskje er mye utrygghet. De har enormt mye ansvar som de kanskje aldri er blitt skolert til å ta. Og som de føler seg kanskje egentlig ganske utrygge med, uten at du sånn sett vet å sette ord på det. Og så kommer de til oss og vi jobber jo mye med å bruke deres erfaring inn i det å bygge kompetanse. Sånn at de kan få en stemme, at de kan bli hørt i det de står i og at vår utdanning kan ta utgangspunkt i deres erfaring, da. Og vi ser jo at ved å bygge kunnskap rundt dem, så bygger vi dem også som trygge fagarbeidere. Og at vi har fått konkrete tilbakemeldinger om at de hadde enten blitt sykemeldt eller byttet jobb, men nå føler seg mye tryggere, så nå kan de stå i jobben.

Helsefagarbeideres arbeidsforhold og omstendigheter er ofte annerledes enn de som studerer ved tekniske fag, og som generelt kan sies å få høyere annerkjennelse og respekt for arbeidet de gjør.

Det er også noen kommuner som jobber aktivt med å forbedre forholdene for helsefagarbeidere. Vi intervjuet en arbeidsgiver som fortalte at det hadde vært endringer i hennes kommune. Nå var det slik at denne kommunen aktivt oppfordrer særlig helsefagarbeidere til å ta videreutdanning for å heve kompetansen. Hun fortalte også at de i stillingsannonser presiserte at de ønsket helsefagarbeidere med fagskoleutdanning. Arbeidsgiveren påpekte også at kommunen har gode ordninger for å støtte ansatte som ønsker å videreutdanne seg, og nevnte spesielt én populær videreutdanning. For å gjøre det mulig for ansatte å kombinere jobb og studier, tilbyr kommunen blant annet fri med lønn når undervisningen finner sted i arbeidstiden.

En av studentene fortalte også om hva som ventet henne etter endt utdanning i denne kommunen: hun kom til å gå opp 20 000 i lønn i året og få ansvaret for kursing og veiledning av nyansatte der hun jobbet. Denne ordningen bidro til å styrke engasjementet rundt videreutdanning på fagskoler og ga helsefagarbeideren et tydeligere bilde på verdien av slik utdanning.

Selv om mange helsefagarbeidere tok slik utdanning for å fornye kunnskap og bli bedre i jobbene sine, var økt lønn, nye arbeidsoppgaver og mer ansvar viktig i den forstand at dette kunne bidra til at folk sto lenger i jobben. For mange var ikke nye muligheter i nåværende jobb en av attraksjonene med fagskoleutdanningen, men heller muligheten til å søke seg til nye jobber. Det fremstår som at noen kommuner jobber med å forbedre forholdene for helsefagarbeidere for å beholde arbeidskraften, men vi kan ikke si noe om omfanget av dette i denne rapporten, ettersom vi kun har sett på noen få kommuner.

Oppsummering

Det er liten tvil om at nettbasert fagskoleutdanning bidrar til å gjøre det lettere for arbeidstakere å kombinere utdanning og jobb, og at dette bidrar til å øke deres kompetanse. Tendensen er likevel tydelig på at det er betydelige forskjeller for de som studerer helsefag og de som studerer tekniske fag på fagskoler. Disse funnene er i tråd med Skålholt et al. (2020), som fant at studenter innen helsefag ofte satt igjen med økt trygghet og faglig forståelse etter endt utdanning, men de forble i samme virksomhet og stilling. I kontrast fant Skålholt et al. (2020) at majoriteten byttet jobb eller stilling etter utdanningen innen tekniske fag, og da ofte til mindre fysisk belastende arbeidsoppgaver, men med mer ansvar. I dette prosjektet fant vi at det i tillegg er store forskjeller i arbeidsgivernes støtteordninger mellom helse- og teknikkfag, men også mellom ulike kommuner.

6 Avslutning

Denne rapporten har analysert muligheter og utfordringer knyttet til nettbasert fagskoleutdanning. Gjennom kvalitative intervjuer med rektorer, rådgivere, avdelingsledere, lærere, studenter og arbeidsgivere har vi undersøkt hvordan nettbasert utdanning kan åpne utdanningsmuligheter for personer som bor ulike steder i landet, hvilke faktorer som fremmer et godt læringsutbytte ved bruk av nettundervisning, og hva slags støtte arbeidsgivere gir til ansatte som tar fagskoleutdanning delvis på nett.

Antallet studier tilbudt gjennom nettundervisning økte betydelig gjennom koronapandemien, og mange av disse har forblitt nettbaserte utdanninger også etter pandemien. Våre funn tyder på at nettbasert fagskoleutdanning er et tilbud som har bidratt til å øke fleksibiliteten og tilgjengeligheten for kompetanseheving for flere grupper. Nettbasert fagskoleutdanning har blitt et viktig tilbud for dem som bor langt fra undervisningssteder og som nå slipper å reise for å delta i undervisningen. I tillegg har nettbasert utdanning på fagskolenivå vært viktig for personer som trenger økt fleksibilitet for å kunne kombinere studier med jobb og familie.

Nettundervisning er nå godt etablert på flere fagskoler, og fysiske samlinger i kombinasjon med nettundervisning har blitt en sentral komponent i undervisningstilbudet. Sammenliknet med stedsbasert undervisning har denne løsningen noen ulemper, for eksempel knyttet til kommunikasjon på nett og behov for mye egenarbeid. For lærere krever nettundervisning mer forberedelse, og det er utfordrende å holde studentengasjementet oppe når undervisningen er på digitale plattformer. Det kan i tillegg være krevende å skape et godt miljø for læring når studentene i all hovedsak studerer alene, og mangelen på gruppefølelse og tilhørighet kan også påvirke studieprogresjonen, ettersom det er lettere å slutte når man ikke har sterke relasjoner til andre studenter og lærere.

Til tross for disse ulempene eller begrensningen, ble denne kombinasjonen av nettundervisning med fysiske samlinger sett på som et langt bedre alternativ enn å ikke kunne ta utdanning. Kvaliteten var i all hovedsak vurdert til å være lik, om ikke bedre, enn stedsbaserte utdanninger, siden det pedagogiske opplegget stadig ble utviklet i fagfellesskapene. I tillegg gjorde kombinasjonen av undervisning på nett, samlinger og utprøving på arbeidsplassen relevansen av utdanningen svært tydelig for studentene.

Selv om det på enkelte fagskoler også finnes utdanningsløp uten fysiske samlinger, var ikke dette tilfelle på de utvalgte fagene ved noen av de fagskolene vi har sett på. Analysene tyder imidlertid på at rene digitale undervisningsopplegg, uten fysiske møtepunkter, kan være krevende for både studenter og lærere. Lærere, ledere ved fagskolene og studentene var alle enige om at nettundervisning kombinert med fysiske samlinger gir et bedre læringstilbud, og de fleste understreket at de fysiske samlingene var viktige både for å opprettholde motivasjon og læringskvalitet. På den ene siden muliggjør disse samlingene praktiske øvelser og gruppeaktiviteter som styrker det faglige fellesskapet. Samtidig gir fysiske møtepunkter også en mulighet til å bli kjent med lærerne og bygge relasjoner mellom studentene og skape en gruppefølelse blant dem – relasjoner som blir

trukket frem som fordelaktig også i den digitale undervisningen. Dette er også i tråd med tidligere forskning (Flobakk-Sitter & Fossum, 2023)

Nettbasert utdanning på fagskoler kommer i ulike former, og frekvensen og lengden på de fysiske samlingene varierte mellom fagskoler og fagretninger, men funnene tyder på at regelmessige fysiske samlinger bidrar til å skape et godt undervisning- og læringsmiljø også på nett. Det fremkommer også at kombinasjonen av nettundervisning og fysiske samlinger kan gi mer og bedre læring, ettersom ny kunnskap prøves ut i jobb, spesielt hvis arbeidsgiver legger til rette for dette.

Hyppe endringer i arbeidslivet skaper behov for kompetanseutvikling, men samtidig gjør presset i arbeidslivet det vanskelig for helsefagarbeidere, men også andre arbeidstakere, å ta utdanning på fagskoler. Dette handler i stor grad om muligheter for å få fri til studier, men også støtte fra arbeidsgivere og at kompetansen blir tatt i bruk. Nettundervisning med lavt antall fysiske samlinger bidrar til å muliggjøre utdanning til tross for disse begrensningene. Dette er elementer som det er viktig for fagskolene å være bevisst på når de skal tilrettelegge for best mulig nettbaserte utdanninger.

Samtidig viser funnene at nettundervisning krever mer, eller noe annet, av lærere enn undervisning i et klasserom. Ettersom undervisningen i større grad må variere mellom forelesninger, gruppearbeid, filmsnutter, Kahoot og andre verktøy, må også læreren jobbe mer aktivt med å involvere studentene. Det er foreløpig et mindretall av lærerne som har formell kompetanse for å drive med nettundervisning, noe som er en utfordring for fagskolene.

Rapporten avdekker også ulikheter i tilrettelegging fra arbeidsgiveres side, og disse forskjellene følger i stor grad ulike sektorer i arbeidslivet. Studenter i tekniske fag har generelt sett mer omfattende støtte fra arbeidsgivere enn de som tar helsefag. Mange av dem som studerer tekniske fag får støtte til kursmateriell, dekket reisekostnader til fysiske samlinger og tid til å delta i undervisning uten trekk i lønn. I helsefag, derimot, er støtten mindre omfattende; de fleste må selv dekke en del av kostnadene knyttet til studiet. I tillegg opplever mange studenter i helsefag utfordringer knyttet til arbeidstid, ettersom flere oppgir at de må bytte vakter eller ta fri uten lønn for å kunne delta på de nødvendige samlingene.

Det var også forskjeller i karrieremuligheter for de som tok utdanning ved fagskoler. For tekniske fag var det tydelige muligheter for nye ansvarsoppgaver og høyere lønn, mens utsiktene for en høyere stilling var langt mer begrenset for de som tok helsefag. De fleste helsefagstudentene var klar over at utdanningen ville gi en viss lønnsøkning, men flere påpekte at denne var relativt begrenset med tanke på at de studerte i flere år. Noen var ikke klar over muligheten for økt lønn, og andre forventet ikke å få tillegget på grunn av utfordringer med å overbevise arbeidsgivere om utdanningens relevans for stillingen deres.

Det er godt dokumentert at helsefagarbeidere (og barne- og ungdomsarbeidere) har en markant svakere posisjon i sitt arbeidsmarked, og det er rett og slett ikke samme bevissthet om deres fagkompetanse som det er for fagarbeiderkategoriene i tekniske fag.

En mulig vei for å forbedre dette, er at kommunesektoren øker oppmerksomheten om vilkårene for kompetanseutvikling for sine fagarbeidere.

I tråd med tidligere forskning viser våre funn at nettbaserte fagskoleutdanninger bidrar til å gjøre utdanning tilgjengelig for studenter som ellers ville hatt begrensede muligheter til kompetanseheving. Dette gjelder særlig de som bor i distriktene, har familiefordringer eller allerede er i jobb. Vår studie bekrefter betydningen av det Schewel (2019) og Schewel og Fransen (2022) omtaler som «immobilitet». Ved å tilby utdanning som ikke krever geografisk flytting, muliggjør nettbaserte utdanningstilbud at flere får muligheten til å utvikle sin kompetanse og bidra til arbeidsmarkedet uten å måtte flytte.

Det er liten tvil om at fagskoleutdanning vil være viktig for å imøtekomme det økende behovet for fleksibel kompetanseheving i arbeidslivet. Fagskoleutdanning som er delvis nettbasert skaper en rekke muligheter for arbeidstakere til å spesialisere seg og bidra med viktig kompetanse på sine arbeidsplasser, uten at det går på bekostning av jobb eller familieliv. Tilgjengelighet til økt kompetanse i hele landet gjennom arbeidslivrelevante utdanning av høy kvalitet vil være et viktig virkemiddel i ulike sektorer hvor det pågår og vil være store endringer i årene fremover.

Samtidig viser analysene at det er enkelte forutsetninger som må være til stede for at nettbasert fagskoleutdanning skal fungere godt. Disse forutsetningene inkluderer at den digitale undervisningen kombineres med fysiske samlinger, at lærerne klarer å tilby variert undervisning, og at arbeidsgivere tilbyr støtte og tilrettelegging underveis så vel som incentiver i form av økt lønn og nye oppgaver etter fullført utdanning. Når det gjelder selve undervisningen, synes disse forutsetningene å være til stede både innenfor tekniske fag og helsefag. Når det gjelder støtte og incentiver fra arbeidslivet, er imidlertid disse forutsetningene til stede i mindre grad innenfor helsefag enn innenfor tekniske fag. Nettbasert fagskoleutdanning har med andre ord potensial til være en del av løsningen på kompetanseutfordringene norske arbeidsliv står ovenfor, men sektor-spesifikke utfordringer i arbeidslivet kan bidra til å begrense disse mulighetene.

Referanser

- Aspøy, T. M., Jensen, R. S., Lien, L. & Nyen, T. (2022). Evaluering av treparts bransjeprogram for kompetanseutvikling. Faforapport 2022:01. Fafo. <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/evaluering-av-treparts-bransjeprogram-orkompetanseutvikling>
- Breines, M. R., Raghuram, P. & Gunter, A. (2019). Infrastructures of immobility: enabling international distance education students in Africa to not move. *Mobilities* 14(4), 484–99. <https://doi.org/10.1080/17450101.2019.1618565>
- Fagskoleloven (2018). Lov om høyere yrkesfaglig utdanning. (LOV-2018-06-08-28). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-08-28agskoleloven>, 2018
- Flobakk-Sitter, F. & Fossum, J. (2023). *Bruk av digital teknologi i høyere utdanning – en kunnskapsopsummering* (2704 – 0771). NIFU Innsikt;2023-2.
- Follestad, A. L., & Hvidsten, Blanca Estela Braña de. (2024). *Yrkespedagogikk for lærere i høyere yrkesfaglig utdanning* (1. utgave.). Fagbokforlaget.
- Furholt, J. & Amundsen, G.Y. (2023). *Kvalifikasjoner på ramme alvor* (4-2023). NOKUT.
- HK-dir. (2022a). Søker tall til høyere yrkesfaglig utdanning ved fagskoler. Faktanotat. <https://www.samordnaopptak.no/info/om/sokertall/sokertall-2022/faktanotat-fsu-sokertall-2022.pdf>
- HK-dir. (2022b.) Tilstandsrapport for høgare yrkesfagleg utdanning 2022. Rapport nr. 12/2022. Direktoratet for høgare utdanning og kompetanse.
- HK-dir. (2023). «Tilskotsordninger for å styrke tilgangen på fleksibel og desentralisert utdanning». 2023. <https://hkdir.no/program-og-tilskot/tilskotsordninger-for-aa-styrke-tilgangenpaa-fleksibel-og-desentralisert-utdanning>
- HK-dir. 2024. DBH Fagskolestatistikk. <https://fagskole.hkdir.no/>.
- Høst, H., Lyby, L. & Schwach, V. (2019). Fagskoleutdanningens kunnskapsbase. Rapport 2019:22. NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmli/bitstream/handle/11250/2631167/NIFUrapport2019-22.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Kompetansebehovsutvalget. (2022). Fremtidige kompetansebehov: Høyere yrkesfaglig utdanning for et arbeidsliv i endring. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/fremtidige-kompetansebehovhoyere-yrkesfaglig-utdanning-for-et-arbeidsliv-i-endring/id2918575/>
- Korseberg, L., Wiborg, V. & Eide, T. (2022). Utdanning uavhengig av bosted og livssituasjon? Sluttrapport for evaluering av tilskuddsordninger for fleksible utdanningstilbud. Rapport 2022:28. NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmli/bitstream/handle/11250/3038477/NIFUrapport2022-28.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2021). Desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter. https://www.regjeringen.no/contentassets/a8e31ac92f1244d0ac3644d4a1c08d03/desentralisert_og_fleksibel_utdanning_ved_fagskoler_hoyskoler_og_universiteter_210630_uu.pdf
- Meld. St. 9, (2016-2017). Fagfolk for fremtiden – Fagskoleutdanning. <https://www.regjeringen.no/no/do-kumenter/meld.-st.-9-20162017/id2522412/>
- Rørstad, K., Børing, P. & Solberg, E. (2023). NHOs kompetansebarometer 2022: En kartlegging av NHOs medlemsbedrifters kompetansebehov i 2022. Rapport 2023:1. NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmli/bitstream/handle/11250/3050853/NIFU-rapport2023-1.pdf>
- Schewel, K. (2019). Understanding Immobility: Moving Beyond the Mobility Bias in Migration Studies. *International Migration Review* 54(2), 328–355. <https://doi.org/10.1177/0197918319831952>
- Schewel, K. and Fransen, S., 2022. Who prefers to stay? voluntary immobility among youth in Ethiopia, India, and Vietnam. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(19), pp.4457–4484.
- Skålholt, A., Madsen, A.Å., Skjelbred, S-E. (2020) *Fagskoleutdannedes karriereveier: Funn fra en undersøkelse av personer uteksaminert med fagskoleutdanning i 2017 og 2018*. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning NIFU. Rapport.

Tinnlund, T. (2023, 1. april). LO ønsker regjeringens kompetanseutsyn velkommen. Utdanningsnytt.
<https://www.utdanningsnytt.no/fagskoler-kompetansebehov-ola-borten-moe/lo-onsker-regjeringens-kompetanseutsyn-velkommen/355578>

Fafo

Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning

Borggata 2B, Oslo

Postboks 2947 Tøyen, 0608 Oslo

Sentralbord: 22 08 85 00

E-post: fafo@fafo.no

fafo.no

